De ontwerper

nog eens opgezocht

door: Leo van den Berkmortel

Nu de beplanting in het Arboretum zich vijfentwintig jaar heeft kunnen ontwikkelen, vond de redactie het een goed idee om de ontwerper van destijds nog eens op te zoeken: tuin- en landschapsarchitect Anton van Rooijen. Hij woont nog steeds in Oudenbosch en we zien hem ook nog vaak met zijn vrouw Corrie van Rooijen wandelen in zijn, en ons park. Een afspraak was gauw gemaakt en hij waardeerde het zeer dat hij een plek krijgt in ons jubileumnummer.
Nog voor de koffie door Corrie gebracht werd, begon hij meteen al enthousiast te vertellen over de aanleg van het eerste gedeelte van het Arboretum. Hij toonde daarbij diverse artikeltjes die hij destijds geschreven had in het toen nog De Linde genoemde blad van het Arboretum.
Pas na het derde kopje koffie kreeg ik kans om ook een paar vragen te stellen…

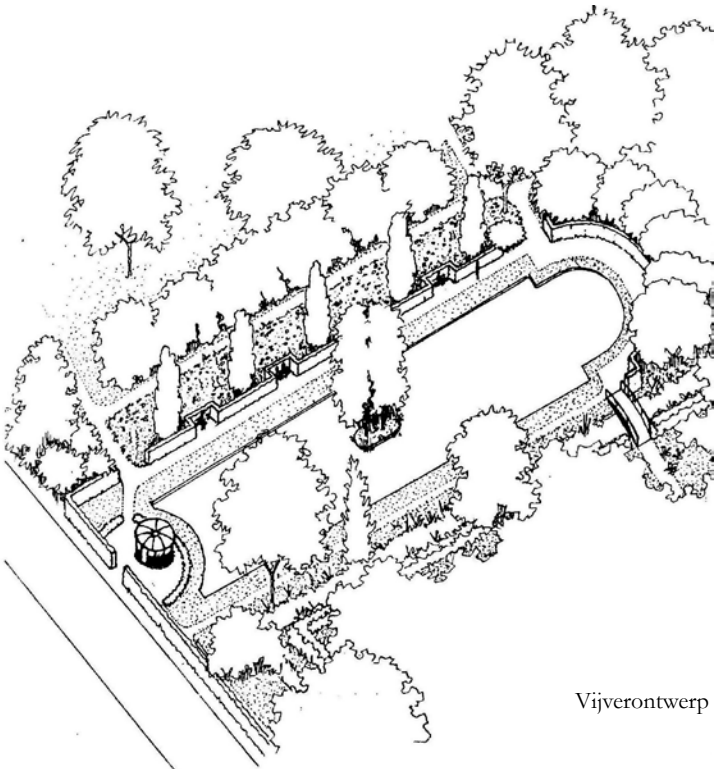

Vijverontwerp

Hoe kwam u ertoe om u aan te melden als vrijwilliger bij een startend Arboretum?
Ik was als tuin- en landschapsarchitect verbonden aan een stedenbouwkundig bureau in Rotterdam en zat elke ochtend in de trein met andere Oudenbosschenaren die boven de Moerdijk werkten. Wim Rennings was één van hen en die informeerde zijn vaste medepassagiers over het te starten vrijwilligersproject en gaf daarbij aan dat hij mensen zocht die mede die kar zouden willen trekken en te komen tot een Stichting Arboretum Oudenbosch.
Ik had een paar redenen om belangstelling te tonen: In de eerstvolgende jaren zou ik mijn loopbaan op het bureau gaan afbouwen gezien mijn leeftijd, maar vooral omdat er ook in die tijd een crisis heerste, waardoor het aantal opdrachten terugliep. Bovendien omdat het object als zodanig mij aansprak en een uitdaging was, gezien de zeldzaamheid in de vele vormen van groenvoorziening. Een derde en voor mij niet onbelangrijke reden was dat Oudenbosch mij, nadat ik hier jarenlang gewoond had en goed ingeburgerd was, heel dierbaar was geworden en ik dus deze gemeenschap graag van dienst wilde zijn.

Anton van Rooijen bij de muur van Buys Negerzoenen.

Tijdens de eerste kennismakingsbijeenkomst voor belangstellenden, waar ik mij voorstelde met naam, beroep en dergelijke, werd op mij meteen een beroep gedaan om een ontwerp te maken voor het stuk grond dat de gemeente in gedachte had, ongeveer ter grootte van twee hectaren.
Wat nu het Europees gedeelte is, was nog buiten de begrenzing van dit gebied gelaten, want daar zag men mogelijkheden voor woningbouw. Maar die oppervlakte vonden wij als initiatiefnemers wel erg weinig voor een arboretum. Toen bleek de gemeente toch bereid die ene hectare

Dit is een artikel uit Aesculus #50 uitgegeven door Botanische tuin Arboretum Oudenbosch in 2012

Bouw van de schuur.

erbij te voegen en eventueel nog meer langs de Ankerstraat. Vanuit mijn stedenbouwkundige achtergrond gaf ik het advies om de genoemde eventuele meeroppervlakte te bestemmen als openbare speelplek voor de aangrenzende woonbuurt om latere claims vóór te zijn.

Werkte u als tuin- en landschapsarchitect tot die tijd vooral aan tuin- of aan landschapsontwerpen? Mogen we stellen dat een arboretum daar tussenin zit?

De aan mij verleende opdrachten bestonden uit het geven van adviezen en het ontwerpen van straatbeplantingen, tuinen van wooncomplexen, openbare gebouwen, inrichting van de woonomgeving, sportcomplexen, begraafplaatsen, vakantiewoningcomplexen, kampeerterreinen, parken, enz. Ook werkte ik samen met stedenbouwkundigen aan de structuur en bestemmingsplannen vanuit mijn "groene" discipline. Bovendien heb ik landschappelijke onderzoeken verricht voor bijvoorbeeld stadsuitleg.

Een arboretum is een zeldzaam en uniek gegeven dat een bijzondere benadering vereist. Een redelijk bruikbare ervaring in deze heb ik opgedaan in mijn opleidingstijd en mijn praktijkperiode in dienst van de gemeente Rotterdam bij de afdeling onderwijs en volksontwikkeling, die het beheer voerde over o.a. de botanische tuinen van de toen nog genoemde hogereburgerscholen (HBS) aan het Afrikaanderplein en aan de Rhamlerweg. In mijn opleidingstijd had ik ook vaak les in het Arboretum Trompenburg.

Heeft de gemeente al eerder een ruwe schets van de inrichting gemaakt, zoals in okt. 1989 in De Linde nr. 4 gesuggereerd wordt? Was dat meer in de richting van een sortimentstuin voor de Oudenbossche boomkwekers?

Een van de boomkwekers die in het beginstadium, na meningsverschillen over de beheersvorm, terugtrad, maakte toen in een krantenartikel gewag van een al uitgewerkt plan voor een arboretum en verbaasde zich over het aanstellen van een architect - dat was ik dus - door de initiatiefnemers. Tijdens de verschillende overlegbijeenkomsten met de gemeenteambtenaren, waaronder het hoofd van de plantsoenendienst, is met mij nooit gesproken over dit genoemde plan. Wel is mij een afdruk van een kadasterkaart overhandigd, waarop met een viltstift summier een cirkelvormige ontsluitingsstructuur was ingetekend.

Voor het Europees gedeelte hebt u gestreefd naar een heemtuinaanleg. Wijst dat erop dat u dacht aan beplanting met in deze regio voorkomende bomen, struiken en onderbegroeiing? Was er in dat geval geen plaats beschikbaar voor andere Europese herkomsten?

In eerste instantie heb ik gedacht aan planten van Europese afkomst. Dat houdt in dat, op de Zuid-Europese soorten na, het West-Europese, inclusief het inheemse Nederlandse sortiment erin aanwezig is. Hierbij dacht ik aanvankelijk aan een parkachtige ontwikkeling. Bij de inspraak op de eerste schets kwam de wens naar voren om bij de ontwikkeling van dit tuingedeelte naar een meer natuurlijke inrichting te streven. In een apart gevoerd overleg met de mensen die deze wens naar voren brachten, kwam het idee van een heemtuinaanleg voor dit Europese deel ter sprake. Persoonlijk was ik geen voorstander van dit idee, omdat er in de regio - met name in de gemeente Rucphen - al een heemtuin in ontwikkeling was. Bovendien waren in de onmiddellijke omgeving van Oudenbosch in het buitengebied aantrekkelijke Brabantse landschapselementen aanwezig zoals hakhoutwallen. Uiteindelijk is toch voor een heemtuinachtige inrichting gekozen en heb ik mijn plan in deze richting aangepast.

Dit is een artikel uit Aesculus #50 uitgegeven door Botanische tuin Arboretum Oudenbosch in 2012

Werd er in die tijd al rekening mee gehouden dat er mogelijk op termijn een verplaatsing van de ingang naar de kant van de Markt zou komen? De broeders hadden de Broeder- en de Paterstuin immers nog niet overgedragen.
In mijn achterhoofd speelde wel de mogelijkheid voor een benadering van het Arboretum vanuit het centrum van Oudenbosch via het z.g. Collegestraatje, met een ontvangstvoorziening in de buurt van de kas. Maar in de eerste schets ging ik uit van een ingang aan de Parklaan i.v.m. de nabijheid van het NS-station en de mogelijkheden tot parkeren. Uiteindelijk is in het overleg met de gemeente gekozen voor de (tijdelijke) ingang aan de Ankerstraat.

Stonden de zuilvormige Calocedrus, die ik op een oude afbeelding gezien heb, al rond de vijver, of hebt u die geplant? Dat lijkt mij voor de vijver een betere keuze dan de huidige Indische paardenkastanjes, i.v.m. bladval in de herfst.

Stormschade 1990.

Geknotte kastajes en Aziatisch deel

Amerikaans deel

Ja, de Calocedrus is op mijn advies geplant aan beide zijden van de in neobarokke stijl heringerichte vijver. De bomen zijn na mijn werkzame periode in het Arboretum tot tweemaal toe vervangen door andere bomen. Yvonne van Andel heeft in De Linde 15 van april 1995 uitgelegd waarom dat gedaan is. Pas later zal blijken of de laatste keuze van de door zaad vermeerderde Indische paardenkastanjes een voldoende homogene vorm zal ontwikkelen, wat voor bomen in een strakke rijenbeplanting vereist is.

Hebt u voor het Aziatische gedeelte gekozen voor een bosachtige beplanting omdat u voorzag dat die collectie wel eens heel veel soorten zou kunnen bevatten?
Inderdaad, dit aspect speelde mede een rol bij de inrichting, maar ook wilde ik hierdoor een aparte intieme sfeerbeleving opwekken, als contrast met andere gedeelten. De gewenste intimiteit heb ik versterkt door het omhagen van dit deel van het Arboretum. Jammer dat de haag tussen Aziatisch deel en Bansloot zo goed als verdwenen is.

En de Engelse-landschapsbeplanting van het Amerikaanse deel juist omdat u daar niet zoveel soorten voorzag?
Voor de Amerikaanse collectie voorzagen we veel grote bomen en minder struiken. Soms werd afgeweken van het plan omdat bestaande interessante bomen te oud waren om nog te verplanten. Een mooie anekdote: Bij de spaarzame bezoekers die al kwamen kijken, was een schoolklas. Een meisje zag een wit kruis op een boom die zij heel mooi vond. Zij pakte een pluk gras en begon het witte kruis weg te poetsen. De juf vertelde ons dat. Toen hebben wij die boom alsnog laten staan; het kind had wel gelijk, hij was best wel mooi.

Waarom werden de Coniferen niet in hun desbetreffende continent gezet, maar in een apart Pinetum gegroepeerd? Zou men tegen de beschutting van Bakker Buijs niet eerder denken aan Mediterrane planten?
Mede als aanvulling op het bestaande z.g. kerstbomenbosje, waarvan ik een deel door dunning wilde sparen, was mijn advies vooral snelgroeiende naaldbomen in een verzameling, Pinetum genoemd, langs de hoge blinde muur van de Buijs Negerzoenenfabriek aan te planten ter maskering. Bovendien is mijn advies geweest gebruik te maken van de luwte van de muur en hier ook de Mediterrane soorten onder te brengen. Overigens lijkt het mij niet bezwaarlijk om bijzondere coniferen - vooral met het oog op de winterperiode - een plaats te geven in het desbetreffende continent.

In De Linde nummer 15 van april 1995 las ik dat er toen voor het eerst een plantenbeurs in het Arboretum gehouden werd, in samenwerking met Groei &Bloei afdeling Roosendaal, waar u toen voorzitter van was. Wat jammer dat die goede samenwerking niet is voortgezet.
Zo gaat dat vaak. Zulke contacten zijn sterk van personen afhankelijk. De plantenbeurzen die wij destijds gezamenlijk organiseerden, waren tevens bedoeld om het Arboretum meer bekendheid te geven in de regio. En omdat ik in die

Dit is een artikel uit Aesculus #50 uitgegeven door Botanische tuin Arboretum Oudenbosch in 2012

tijd ook zitting had in het hoofdbestuur van Groei & Bloei, ging die bekendheid ook verder dan de eigen regio. Trouwens het Arboretum mag zich wat dat betreft vooral gelukkig prijzen met zo'n goede PR-man als de oud-voorzitter Wim Rennings. Bijna wekelijks staan zijn persberichten in de Halderbergse Bode en soms in BN De Stem en hij heeft vele contacten binnen en buiten Oudenbosch. Dat leidde ook vaak tot subsidies en andere financiële steun aan het Arboretum.

In november 1988 schreef u in De Linde nr. 2 dat u de kas en kwekerij zag als plaats waar de vrijwilligers zouden kunnen zaaien, stekken en opkweken tot de planten groot genoeg zouden zijn om uitgeplant te worden. Daarvan is in de praktijk niet veel terechtgekomen. Enige vrijwilligers zaaien en stekken nu thuis en brengen dan planten mee naar het Arboretum als ze groot genoeg zijn.
Dat klopt. Dat is mede veranderd doordat een cactusliefhebber zijn collectie schonk aan het Arboretum. Vandaar dat de nieuwe kas geheel daarvoor ingericht werd. Maar in de oude antieke houten kas zijn veel planten opgekweekt die nu nog te vinden zijn in de grote bloemenborder.
Ik heb destijds het advies gegeven om de kas en het daarachter gelegen grondgebiedje in te richten als modelkwekerij, als demonstratieobject hoe bomen opgekweekt worden. Enige pogingen daartoe zijn mislukt.
Indertijd had ik wel meer fantasieën over de mogelijkheden voor de toekomst, zoals de gedachte aan een palmenhuis. Er waren toen al geruchten dat de fabriek van Buijs Negerzoenen naar elders zou verhuizen. Ik zag in gedachten een dak met veel lichtinval, goede verwarming, gesloten muren openbreken en glazen puien plaatsen, en dat gezien in ruimtelijke relatie met het Arboretum. Op dat moment kon ik er nog niet openlijk over praten i.v.m. eventuele prijsbeïnvloeding bij aankoop van dat pand. Duur? Maar misschien mogelijk met een horecapartner, gezien de nabijheid van het NS-station. De fabriek is nu gesloopt, een mooie droom is voorbij!

In uw artikel in De Linde nummer 4 van oktober 1989 De landschapsarchitect aan het woord schreef u dat de inrichting een tegenwicht kan bieden tegen de neiging van de mens om de natuur te vernietigen en oeroude creativiteit van de mens met betrekking tot de natuur te onderdrukken of te vervangen door schijnnatuur.
Toen ik dat later nog eens las, vond ik dat inderdaad wat overdreven geformuleerd, omdat er meer voor nodig is om de wereld op dat punt te verbeteren. De in het artikel genoemde strook wegbermvegetatie, nu bloemenborder genoemd, kan nog steeds als strook wegbermvegetatie worden gezien. Ik heb bij mijn indelingsplan indertijd gebruik gemaakt van z.g. wilde of daar nog dichtbij behorende soorten van kruidachtige planten die in veel wegbermen voorkomen. Bovendien wijs ik erop dat de veelvuldig voorkomende vaste-plantenborders in beginsel geïnspireerd waren op de vroegere, vaak fraai bloeiende wegbermen. De border werd in strakke vakken aangelegd om het onderhoud te vergemakkelijken. In ons Arboretum is deze unieke border van tachtig meter lengte en acht meter diepte niet meer weg te denken.

Tot slot wil Anton van Rooijen nog graag toevoegen dat hij indertijd samen met al die mannen, vrouwen en in een paar gevallen zelfs hun kinderen, dit Arboretum heeft mogen ontwikkelen. 'Mensen met verschillende achtergronden en met hun eigen specifieke kennis en kunde: Vrijwilligers, allemaal onbetaald. Samen hebben wij de basis gelegd voor dit huidige unieke waardevolle park.
Bij de vrijwilligers van nu zal de taak meer gericht zijn op het beheer van dit fraaie park. Ik wens deze mensen vooral veel wijsheid en inzicht, zeker in tijden van veranderingen in de ruimtelijke zin in en om de tuin, die vaak aanpassingen vragen van de eerdere basisgedachten.
Heel veel succes zij hen daarbij toegewenst!', aldus de heer Van Rooijen.

Hoeveel liefde Corrie en Anton van Rooijen nog steeds voelen voor het Arboretum, blijkt wel uit de fotoboeken die Corrie nog steeds bijhoudt. Voor elke vijf jaar een apart album.

Publiek bij officiële boomplanting 1987

Haar oude foto's zijn gedigitaliseerd en ik werd uitgenodigd om de dvd-presentatie (van 55 minuten) van de eerste vijf jaren te bewonderen. 'Na die orkaan die in 1990 de kastanjelaan verwoestte, heb ik echt staan huilen', zei Corrie. Zij gaf mij ook nog vier foto's mee uit die tijd.
Met bewondering kon ik zien hoeveel enthousiasme en energie het echtpaar Van Rooijen nog steeds aan het Arboretum besteedt, zij het nu vooral aan de keukentafel.

Dit is een artikel uit Aesculus #50 uitgegeven door Botanische tuin Arboretum Oudenbosch in 2012